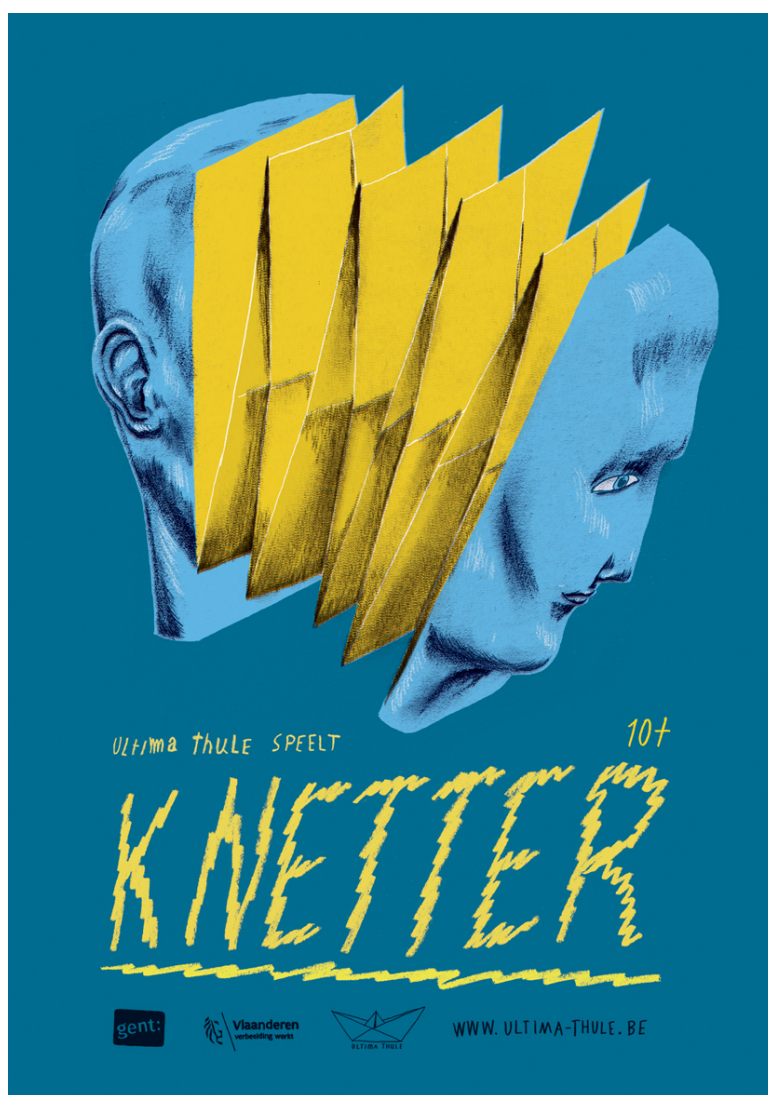

LESMAP

KNETTER

ULTIMA THULE

een 10+ voorstelling

Beste leerkracht,

Jullie komen binnenkort kijken naar de voorstelling 'Knetter' van Ultima Thule. Om de voorstelling vooraf te kaderen en vooral achteraf te bespreken, kan je gebruik maken van deze lesmap.

De foto's die in deze lesmap staan zijn repetitiefoto's. Kort na de première van de voorstelling zullen officiële foto's van de voorstelling op onze website staan: www.ultima-thule.be. Daar vind je ook meer info over wie we zijn en over onze voorstellingen, installaties en workshops.

Reacties zijn steeds welkom en mogen gemaild worden naar Jolien@ultima-thule.be.

We wensen jullie een fijne voorstelling!

Warme groet
Ultima Thule

Inhoud van de lesmap:

Knetter - credits
Ultima Thule
Objectentheater
Het verhaal
Perspectief
Ons brein – kopkaarten – normaal en raar
Inspiratiebronnen voor de voorstelling en samenwerking met Museum Dr. Guislain
Meer over de makers
Aanvullend

Knetter

Of het verlangen naar hoe het ooit was maar misschien nooit is geweest

Jean-Martin keert terug naar zijn ouderlijk huis.
Zijn vader – een wereldberoemd psychiater – is gestorven.
Het huis moet leeggehaald worden.
Waar te beginnen?
Hij staat in de tuin en wil nog niet inpakken.

Plots duikt zij op, het meisje.
Alsof ze nooit is weggeweest.

‘Doe uw ogen dicht en volg mijn stem!’ zegt ze.

Zij weet iets wat hij niet weet.
Maar wat zij niet weet is dat hij ook iets weet wat zij niet weet.

Samen spoelen ze terug naar hun eerste ontmoeting.
Naar de vijver.
Naar het lijk in die vijver.

‘Weet ge het nog?’ vraagt zij.

Stilte.

Credits

Creatie en spel: Joris Hessels en Dominique Collet
Vormgeving, decor en objecten: Griet Herssens en Rupert Defossez
Muziekcompositie: Lennert en Janus Coorevits (Compact Disk Dummies)
Muziekbewerking: Ruben Nachtergaele
Coach: Sven Ronsijn
Techniek: Rupert Defossez

Foto's figuren: Jean-Pierre Facq
Beeld affiche: Wide Vercnocke

In samenwerking met Museum Dr. Guislain.

ULTIMA THULE

Ultima Thule is een Gents figurentheatergezelschap. Wanneer je figurentheater zegt, denk je misschien meteen aan poppen. Poppen die een mens voorstellen. Of een dier. Misschien denk je ook aan de klassieke vormen van poppentheater, zoals poppenkast.

Maar voor ons gaat figurentheater veel verder dan alleen het gebruik van poppen. We bedienen ons van poppen, materialen, vormen, objecten en projectie om een verhaal te vertellen. Daarnaast spelen tekst, muziek en beweging ook een heel grote rol. Zo zie je dat het figurentheater veel kunst disciplines omarmt om uiteindelijk een voorstelling te creëren met een sterk visuele inslag.

Ultima Thule is een theatergezelschap dat voor jongeren werkt, of het nu kleuters zijn, kinderen van de lagere school, tieners of adolescenten. Maar we gaan er van uit dat elke voorstelling ook voor volwassenen een waardevol verhaal moet vertellen. Onze voorstellingen zijn uitdagend en breed toegankelijk voor jong en oud.

Naast onze zaalvoorstellingen maken we sinds een paar jaar ook buitenproducties: installaties die bedoeld zijn voor de straat. Omdat cultuur, kunst en schoonheid voor sommigen soms verstopt blijven achter de gevel van een theater of cultuurcentrum brengen we ons werk graag naar buiten, zonder drempel en toegankelijk voor iedereen.

KNETTER IS EEN OBJECTENTHEATERVOORSTELLING

Figurentheater is een specifieke vorm binnen theater. Op scène zien we niet enkel acteurs, zoals in andere 'klassieke' theatervoorstellingen. In het figurentheater spelen figuren een heel belangrijke rol. De figuren zijn niet enkel een rekwisiet of deel van het decor, nee, ze fungeren als personage en zijn sleutelfiguren in de vertelling.

De acteurs zijn nu eens zowel acteur als manipulator, dan weer verdwijnen ze als speler volledig naar de achtergrond en fungeren ze louter als manipulator van de figuren.

Voor Knetter kozen we ervoor om een objectentheatervoorstelling te maken. Dominique en Joris spelen de personages van Ida en Jean-Martin, die op hun beurt een heel arsenaal objecten hanteren. Dominique en Joris zijn dus zowel speler als manipulator.

De meeste van de objecten die in Knetter gehanteerd worden, werden speciaal voor de voorstelling bedacht en gecreëerd. Dat is het werk van scenograaf-techniker Rupert Defossez en vormgeefster - visueel theatermaakster Griet Herssens. Zij werden nauw betrokken bij het groeiproces van de voorstelling en dachten mee na over hoe het verhaal visueel verteld kan worden.

Besprek met de leerlingen welke objecten gecreëerd werden voor de voorstelling.

- *kleine koppen*
- *grote koppen in mousse, waarvan één kop ook soms de maan is*
- *dia's die geprojecteerd worden op koppen*
- *'kopkaarten'*
- *kartonnen figuren, zowel kleine als grote*
- *de maquette van heel het psychiatrisch centrum: gebouwen, bomen, een vijver, ...*
- *de onderzoekstafel*
- *...*

Andere objecten werden gewoon in de winkel gekocht. Toch fungeren zij ook als belangrijke objecten in de voorstelling en zijn ze meer dan een rekwisiet. Ze krijgen een figuratieve betekenis.

- twee koffiekopjes op elkaar zijn een personage (dokter)
- twee fietslichtjes zijn spots in het gebouw waar altijd feest is
- rekverbanden zijn paden in het psychiatrisch centrum
- schoenen zijn een personage
- ...

Heel gewone objecten worden gemechaniseerd, waardoor ze zelfstandig gaan functioneren. Er komt geen manipulator aan te pas. Wel technische tovertruken.

- het perpetuum mobile gaat vanzelf bewegen
- één hoofd op het rek gaat vanzelf bewegen
- lampen gaan vanzelf aan
- bladeren vallen vanzelf naar beneden
- ...

HET VERHAAL

Dominique en Joris wilden graag een voorstelling maken over hoe het soms knettert in je hoofd. Over hoe dat soms voor kortsluiting zorgt. Over normaal en abnormaal. Over hoe dingen soms helemaal anders zijn, afhankelijk van hoe je ze bekijkt. Over hoe mensen eenzelfde verhaal anders beleven.

Jean-Martin keert, na 20 jaar, terug naar zijn ouderlijk huis. Zijn vader, een beroemd psychiater, is gestorven.

Hij onderzoekt het brein van zijn patiënten en zette dat in kaart, de zogenoemde kopkaarten. Jean-Martin ziet er Ida terug, zijn beste vriendin die in het psychiatrisch centrum woonde.

Samen reconstrueren ze het verleden.
Jean-Martin is destijds plots weggegaan.
Waarom?

*Bespreek met de leerlingen waar het verhaal volgens hen over gaat.
De belangrijkste personages zijn Ida en Jean-Martin, maar ook Georges en de vader van Jean-Martin spelen een belangrijke rol.
Wat is de relatie tussen Jean-Martin en zijn vader? Wat verlangt zijn vader van hem? Wat verlangt Jean-Martin van zijn vader?
Wat is er met Georges gebeurd?
Waarover voelt Jean-Martin zich schuldig?
Vinden Jean-Martin en Ida elkaar terug? ("Misschien kunnen we elkaar treffen in het midden.")*

PERSPECTIEF

Ida en Jean-Martin ontmoeten elkaar na twintig jaar opnieuw. Samen reconstrueren ze hun verleden.

Perspectief is een heel belangrijk gegeven in de voorstelling.
Dat merken we zowel inhoudelijk als vormelijk.

In de voorstelling wordt er herhaaldelijk verwezen naar hoe de manier waarop je naar dingen kijkt, waarop je je in een gebeurtenis bevindt, jouw visie van die gebeurtenis of die ervaring zal beïnvloeden.

Hoe ervaren twee personen éénzelfde werkelijkheid? Hoe worden gaten in ons geheugen ingevuld? Welke invloed heeft het verstrijken van de tijd, het afstand nemen van de dingen, op hoe we ons een gebeurtenis herinneren?

Jean-Martin: "Er zijn altijd twee kanten aan een verhaal Ida. Mag ik mijn kant van het verhaal vertellen?"

Jean-Martin: "In mijn herinnering was alles hier veel groter. Nu lijkt alles zo klein."

*Bespreek met de leerlingen wat perspectief is.
Bij de letterlijke betekenis van perspectief lees je in Wikipedia meer over kleurperspectief, lijnperspectief, atmosferisch perspectief: technieken waarbij diepte gecreëerd wordt in een tweedimensionaal werk.
Er wordt ook naar de meetkunde verwezen (maar wiskunde is voor de auteur van deze lesmap al een eind geleden en wordt bij deze dus ook niet in detail behandeld).*

Het woord 'perspectief' wordt ook in een andere betekenis verduidelijkt: "In de cognitiewetenschap verwijst perspectief naar de keuze van standpunt van waaruit ervaring begrepen en gemeten wordt."

In de narratologie is het vertelperspectief het antwoord op de vraag "Wie vertelt?". Het heeft dus te maken met de positie van waaruit de lezer een verhaal waarneemt.

(bron: Wikipedia)

De verhalen van Ida en Jean-Martin over dezelfde gebeurtenis zijn gekleurd door de positie die ze destijds innamen, alsook door het verstrijken van de tijd, hoe ze leegtes opgevuld hebben en welke positie ze nu innemen.

Voor Ida en Jean-Martin is de wereld begrijpbaarder als ze die met wat afstand bekijken.
"De wereld ziet er een stuk makkelijker uit als ge hoog zit. Het is makkelijker om uit te maken waar ge zijt."

De vader van Jean-Martin waarschuwt hem dat hij voldoende afstand moet houden van Georges en Ida.

"Ge moet de mensen mee in het oog houden. Ge moet ertussen blijven staan. En niet op de watertoren. Blijf hier maar op de grond. Hou afstand. Ida ziet de dingen anders dan gij."

Bij uitbreiding laat je de leerlingen schrijven of vertellen over éénzelfde gebeurtenis. Vanuit verschillende standpunten worden verschillende kanten van die gebeurtenis belicht.

Beeldend (in vormgeving, scenografie en objecten) wordt de thematiek van perspectief vormgegeven met verschillende technieken.

Er wordt gewerkt met grote hoofden waarop herinneringen (dia's) geprojecteerd worden. Perspectieven zijn niet in verhouding. Er wordt gespeeld op een groot wankel vlak, waarop de personages van het verhaal een miniatuurwereld tot leven laten komen, in maquettes en dagdagelijkse objecten die door hun manipulatie een figuratieve betekenis krijgen.

ONS BREIN – KOPKAARTEN – NORMAAL EN RAAR

De vader van Jean-Martin onderzoekt het brein van zijn patiënten. In de eerste scène en in zijn spreekbeurt legt Jean-Martin ons op een toegankelijke manier uit wat zijn vader doet en hoe ons brein in elkaar zit.

"Hij vouwde alle hoofden denkbeeldig open. En dan maakte hij een kopkaart. We hebben allemaal een plattegrond in ons hoofd. De kaart van Ida was een labyrint. Vandaar dat hij haar zo interessant vond."... "Mijn vader heeft zoveel patiënten dat hij aan mij altijd begint maar nooit verder werkt. Ik ben te gewoon."

"In het grijze brein lopen miljoenen draadjes die met elkaar verbonden zijn. Soms loopt er iets mis. En dan is de verbinding gestopt. Als er één verbinding kapot gaat vanboven werkt niets meer zoals tevoren."

Over Georges: *"Er is iets ontploft in zijn hoofd, een soort knetter."*

Bespreek met de leerlingen in hoeverre een psychische kwetsbaarheid alleen maar 'abnormaal' is en of we niet allemaal ergens op een bepaalde en dus 'andere' manier naar de wereld kijken.

Wie bepaalt de norm van wat juist en fout is?

Kunnen we de mensen opdelen in twee groepen: 'de normalen' en 'abnormalen'?

In de wereld van het psychiatrisch centrum van Jean-Martin en zijn vader lijken zij immers de enigen die 'anders' zijn. Het is maar vanuit welk perspectief je het bekijkt.

Ida: *"Ge maakt mij zotter dan ik ben. Ge kijkt naar mij hoe het u uitkomt."*

Jean-Martin worstelt soms ook met het zoeken van zijn plaats in zijn leefwereld. Is abnormaal in het psychiatrisch centrum normaal, en omgekeerd? Hoe gaat Jean-Martin daarmee om?

Jean-Martin: *"Bij mij waren er alleen maar vreemde mensen."*

Ida: *"Ik ben niet raar, ik doe raar."*

"Ik moest weg Ida. Weg van hier, weg van mijn vader, weg van u, weg van ons. (...) Ergens naartoe waar ik gewoon normaal kon zijn."

Het voelt voor Jean-Martin meestal niet vreemd om temidden 'abnormale' mensen te leven. Hij ervaart zijn 'gewoon' zijn soms zelfs als een tekort: *"Ik voel de dingen niet zo goed aan. Ik heb niet zoveel verbindingen als u."*

Hij voelt zich te kort gedaan door zijn vader. Doordat hij zo gewoon is, heeft zijn vader nog steeds geen kopkaart van hem gemaakt. Op verschillende momenten in de voorstelling merk je hoe belangrijk dit voor Jean-Martin is.

INSPIRATIEBRONNEN VOOR DE VOORSTELLING EN SAMENWERKING MET MUSEUM DR. GUISLAIN

Voor het maken van Knetter hadden Dominique en Joris verschillende inspiratiebronnen. Zo was er het boek 'Wanneer wordt het ooit weer zoals het nooit is geweest' van **Joachim Meyerhoff**, en het werk 'De knetterende schedels' van **Roger van de Velde**.

Voor de schrijffase van de voorstelling konden Joris en Dominique werken in de bibliotheek van het **Museum Dr. Guislain**. Een inspirerende omgeving waarbij ze heel wat naslagwerken konden raadplegen. Een deel van de collectie van het museum behandelt **outsiderkunst**: kunst gemaakt door kunstenaars die niet binnen het reguliere kunstcircuit werken. Soms leven outsiderkunstenaars

opzettelijk buiten het reguliere circuit of leven zij geïsoleerd, soms ontstaat de outsiderkunst ook in de psychiatrie – voer ter inspiratie dus.

Het idee van de **kopkaarten** ontstond bij lectuur over de frenologie, de ‘schedelleer’. Dat is een nu geheel verlaten leer die stelde dat aanleg en karakter bepaald werden door de groei van bepaalde hersendelen. Het karakter zou dan afgeleid kunnen worden uit de vorm van de schedel, die bepaalde knobbels zou vertonen. Hieruit zijn de in het spraakgebruik ingeburgerde termen *wiskundeknobbel* en *talenknobbel* ontstaan. Met de hedendaagse kennis van de anatomie van de hersenen is er nauwelijks reden meer om nog belang te hechten aan de frenologie.

Het werk van **Gideon Kiefer** was op gebied van vormgeving belangrijk in het creatieproces van Knetter. De kunstenaar evocert enerzijds een bedrieglijk gevoel van vertrouwd zijn met alledaagse werkelijkheden en onthult anderzijds een verdoken waarheid.

Knetter werd gemaakt i.s.m. het **Museum Dr. Guislain**.

Hun nieuwe expo, ‘**Op losse schroeven**’ die te bezichtigen is vanaf 12 oktober 2019 tot 31 december 2020, behandelt eenzelfde thematiek die we in Knetter aanboren. “Waanzin ontregelt, slaat ons uit ons lood en neemt onze houvast weg. Het brengt ons bij de grens van het normale. Maar waar eindigt de norm en begint de chaos? En wie bepaalt waar die grens ligt?”

In de tentoonstelling wordt ook verwezen naar de voorstelling.

Meer info over de expo vind je op www.museumdrguislain.be of vraag je op bij Bart Marius: bart.marius@museumdrguislain.be.

OVER DE MAKERS

Dominique Collet speelde al mee in verschillende voorstellingen van Ultima Thule: Door de muur, Loop! (in coproductie met HETPALEIS), Door de bomen het bos, Troebel Water, Geschift. Ze speelde en maakte ook verschillende voorstellingen bij de Kopergietery, waar ze artistiek coördinator is van de theaterateliers voor kinderen en jongeren.

Daarnaast zagen we haar aan het werk in voorstellingen van o.a. Lazarus, De Spelerij, HetGevolg, ... Dominique wou onder de vlag van Ultima Thule graag zelf iets creëren samen met collega-maker Joris Hessels. Dat is met Knetter een feit.

Joris Hessels, door het grote publiek gekend van zijn televisiewerk (o.a. Radio Gaga en De Weekenden), speelde eerder mee in de voorstelling Loop! van Ultima Thule en HETPALEIS. Hij was eerder te zien bij voorstellingen van Bronks, Het Gevolg, HETPALEIS, Kopergietery, Steigeisen, Studio Orka en Compagnie Cecilia. Knetter is de eerste voorstelling die hij samen met Dominique Collet voor Ultima Thule maakt.

Griet Herssens maakte de objecten en stond in voor de kostuums voor Knetter. Eerder maakte Griet bij Ultima Thule de objecten in De Stroom. Griet maakt en speelt ook eigen visuele voorstellingen: Bruno en Trip tout Petit met Audrey Dero. Verder mag ze ook de objecten en de kostuums in Meisjes van Krijt, Verloren en Park Katrol van de Kopergietery op haar naam schrijven. Meer info over haar werk vind je op www.grietherssens.be.

Rupert Defossez is de vaste techniker en scenograaf van Ultima Thule. Hij ontwerpt het lichtplan voor de voorstelling. Hij is niet alleen het brein achter de scenografie van Knetter, maar staat ook in voor de uitvoering ervan. Het indrukwekkend platform en alle kleine verborgen mechaniekjes, timmerwerk en fijne vondsten zijn allemaal van zijn hand.

Lennert en Janus Coorevits (Compact Disk Dummies) braken door in 2012 toen ze met hun electropunkband doorbraken in Humo's Rockrally. Momenteel scoren ze hoge ogen in de muzikscene. Voor Knetter componeerden ze de muzikale thema's in de voorstelling, die bewerkt werden door Ruben Nachtergaele.

Ruben Nachtergaele is geluidskunstenaar en verwerkte niet alleen de muziek van de Compact Disk Dummies voor de voorstelling, maar is ook verantwoordelijk voor de volledige soundscape van de voorstelling. Voor theater werkte Ruben eerder als geluidskunstenaar voor Ontroerend Goed, Hof van Eede en C.R.E.W.. Meer info over het werk van Ruben vind je op <https://lewisinheaven.be>.

Sven Ronsijn is artistiek leider bij Ultima Thule. Ook op de vloer is hij zeer nauw betrokken bij Ultima Thule, waar hij nu eens de tekst voor een voorstelling schrijft, dan weer regisseert of speelt. Voor Knetter nam hij de rol van coach op zich. Hij doet de verschillende elementen die een figurentheatervoorstelling maken (verhaal, dramaturgie, manipulatie, licht en geluid, muziek) samenkomen.

AANVULLEND

Heb je na de voorstelling nood aan een luisterend oor? We vermelden graag deze nummers en websites voor jullie:

<https://www.geestelijkgezondvlaanderen.be>

<https://www.noknok.be>

tele-onthaal (106)

Awel (de vroegere kinder- en jongerentelefoon) (102)

<https://www.zelfmoord1813.be>